

Επ-αναγνώριση Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και η ιστορία της Πολεοδομίας

Νίκος Βλαντίς

1. Εισαγωγή

Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης είναι ένας παγκοσμίως αναγνωρισμένος πολεοδόμος που έδρασε κατά τον εικοστό αιώνα, κυρίως τις δεκαετίες του 1950-1970. Το παρόν κείμενο αποτελεί μία πρωτογενή απόπειρα το θεωρητικό και πρακτικό του έργο να εξεταστεί υπό το πρίσμα της ιστορίας της πολεοδομίας, ώστε να εξαχθούν πρώιμα συμπεράσματα αναφορικά με την επιστημονική του συνεισφορά στο πεδίο αυτό και αναφορικά με την επικαιρότητα της σκέψης του.

2. Τι είναι πολεοδομία

2.1. Επιστήμη του ρεφορμισμού

Η πολεοδομία συγκροτείται ως επιστημονικός κλάδος το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα στις χώρες της ανεπτυγμένης Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής.¹ Ανάγεται σε επιστημονικό εργαλείο διαχείρισης και επίλυσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πόλεις λόγω της βιομηχανικής επανάστασης. Οι άνθρωποι έχουν εισρεύσει στις αστικές περιοχές κατά χιλιάδες. Έχουν κατακλύσει τις πυκνοκατοικημένες γειτονιές, στις οποίες δεν υπήρχε καμία πρόνοια για να τους υποδεχτούν.²

Στις πόλεις της εποχής, απουσιάζουν στοιχειώδεις υποδομές, δίκτυα ύδρευσης, αποχέτευσης και μεταφορών. Ούτε καν οι δρόμοι έχουν ασφαλτοστρωθεί ακόμη. Τα ιππήλατα οχήματα που τους διατρέχουν, άμαξες που παίζουν τον ρόλο λεωφορείων και ταξί, τους μολύνουν νυχθημερόν με καβαλίνα. Οι φτωχοί πλένονται σπάνια. Αρκετοί πεινούν. Οι επιδημίες συνιστούν απότομο κίνδυνο. Η παιδική θνησιμότητα είναι υψηλή. Δεν υπάρχει κανενός είδους κοινωνική πρόνοια. Όποιος δεν είναι αρκούτσως υγιής για να εργάζεται νυχθημερόν θα πεινάσει. Όποιος αρρωστήσει και δεν έχει χρήματα για γιατρό ή φαγητό θα πεθάνει. Ορδές εξασθλιωμένων επαιτών και μικροκακοποιών κυκλοφορούν στους δρόμους, βγαλμένοι θαρρείς από τα μυθιστορήματα του Κάρολου Ντίκενς, από το λίγο μεταγενέστερο *Μυθιστόρημα της Πεντάρας* του Μπέρτολντ Μπρεχτ. Η εγκληματικότητα καλπάζει, υπάρχουν περιοχές που είναι επικίνδυνο να διαβείς τη νύχτα, όπως το Ουάϊτσάπελ του Λονδίνου, ο χώρος δράσης του Τζακ του Αντεροβγάλητ,³ το Ιλ-ντε-λα-Σιτέ του Παρισιού, η λεγόμενη σήμερα Παλαιά Πόλη της Πράγας, το Φάιβ Πόιντς της Νέας Υόρκης,⁴ κ.ά.

Όσο είναι της μόδας στους πνευματικούς κύκλους ο Δαρβίνος, άλλο τόσο στην αριστοκρατική (όπου ακόμη υπάρχει) και αστική τάξη επικρατεί ο κοινωνικός δαρβινισμός: η άποψη πως «αφού είναι φτωχοί

Ο Νίκος Βλαντίς είναι Αρχιτέκτων Πολεοδόμος, Δρ του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνίου

¹ Βλ. Bardet, Gaston, 1967, pp. 5-7.

² Για τις συνθήκες που επικρατούν στις δυτικές πόλεις την εποχή αυτήν και τις πρώιμες πολεοδομικές πολιτικές που ασκήθηκαν βλ. Hall, Peter, 1998, για το Λονδίνο σελ. 657-705, για τη Νέα Υόρκη σελ. 746-803, για το Παρίσι σελ. 706-745. Βλ.

και το πρώτο μέρος του Βλαντίς, Νίκος, Μπαλάς, Παύλος, 2004.

³ Βλ. Evans, Stewart P., Skinner, Keith, 2007.

⁴ Για την εγκληματικότητα της εποχής, που επικρατεί στην Νέα Υόρκη βλ. Asbury, Herbert, 2003.

καλά να πάθουν». Ωστόσο, καθώς προχωράει ο αιώνας, η ελίτ αρχίζει και συνειδητοποιεί πως οι αγανακτισμένες και εξαθλιωμένες μάζες συνιστούν έναν κίνδυνο πολιτικό (βλ. π.χ. τις εξεγέρσεις της δεύτερης κομμούνας του Παρισιού το 1871, τις εργατικές διαδηλώσεις στο Λονδίνο κατά την ταραγμένη δεκαετία του 1880, κ.λπ.), ενώ επίσης, είναι αναγκασμένη να μοιράζεται τον χώρο της πόλης μαζί τους: η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης της πόλης τους αφορά όλους.

Από αυτές τις πρώιμες πολιτικές ζυμώσεις, συγκροτείται το αντικείμενο της πολεοδομίας. Οι επιστήμονες που θα αναλάβουν να συμβουλευθούν τους πολιτικούς, να σχεδιάσουν και να κατευθύνουν τα τεχνικά έργα και τις κοινωνικές πολιτικές αστικής ανάπλασης θα ονομαστούν αργότερα «πολεοδόμοι». Από τη γέννησή της ήδη, η πολεοδομία αποκτά τη χροιά μιας επιστήμης με αριστεριστική ιδεολογική σκοπιά (ρεφορμιστική εν προκειμένω), υπό την έννοια ότι το πρόταγμα της βελτίωσης των συνθηκών ζωής της εργατικής τάξης εμπνέεται κατά βάσιν από την αριστερή ιδεολογία. Ωστόσο, θα αποτελέσει ταυτόχρονα ρεφορμιστικό εργαλείο στα χέρια της εξουσίας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται: π.χ., οι ξακουστές επεμβάσεις του βαρόνου Οσμάν στο Παρίσι, το διάστημα 1853-1870,⁵ θα έχουν ως αποτέλεσμα να μεταμορφωθεί παντελώς το κέντρο της πόλης. Θα τους ασκηθεί όμως κριτική πως στόχευαν (και) στην εκκαθάριση των επαναστατικών και εγκληματικών εστιών από το κέντρο της πόλης.

2.2. Ρασιοναλιστική Ουτοπία

Το ίδιο διάστημα, στην πολεοδομία θα ενταχθούν ουτοπικές προτάσεις και σχεδιασμοί της ιδανικής πόλης. Με αφετηρία την άρνηση του παρόντος, θα γεννηθούν προτάσεις ενός εναλλακτικού πολιτικού και κοινωνικού μέλλοντος, με μεθοδολογία τον αστικό σχεδιασμό ως άσκηση επί χάρτου. Το ρεύμα της ουτοπικής σκέψης, με σημείο αναφοράς την *Πολιτεία* του Πλάτωνα και την *Ουτοπία* του Τόμας Μουρ, δεν θα γεννήσει την εποχή αυτήν μόνο μυθιστορήματα, όπως π.χ. το *Κοιτάζοντας πίσω* του Έντουαρντ Μπέλλαμ ή το *Νέα από το Πουθενά* του Ουίλλιαμ Μόρρις.⁶ Στην ουτοπική σκέψη θα ενταχθούν πλέον και συστηματικές μελέτες πάνω στο αστικό φαινόμενο, του οποίου την παθογένεια οι νεότευκτοι πολεοδόμοι θα αποπειραθούν να αντιμετωπίσουν ως δεικτική μιας πολιτισμικής κρίσης, σχεδιάζοντας νέες πόλεις σε έναν τάμπουλα ράζα χώρο, και φανταζόμενοι νέες κοινωνικές και πολιτικές δομές. Το ρεύμα αυτό της πολεοδομίας θα αποτελέσει συγκοινωνούν δοχείο με το τεχνικό της κομμάτι, του επιστημονικού εργαλείου, και θα τροφοδοτεί διαρκώς τον σχεδιασμό.

Τρόπον τινά, η *Κηπούπολη* του τυπογράφου Εμπενέζερ Χάουαρντ,⁷ μια ακτινωτή πόλη με συνεταιριστικές βιομηχανίες

στα προάστια, σιδηροδρομικό δίκτυο ως ραχοκοκαλιά και συνεταιριστική πολιτική δομή, θα επηρεάσει έκδηλα τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Έντονο αποτύπωμα θα αφήσει στις πόλεις της σοσιαλιστικής βορείου Ευρώπης, ενώ θα αποτελέσει πρότυπο για τον σχεδιασμό προαστίων όπως το Παλαιό Ψυχικό.⁸ Η *Broadacre City* του αρχιτέκτονα Φρανκ Λόιντ Ράιτ, η πόλη των αραιοχωροθετημένων αγροκτημάτων και των αυταρκών πολυπραγμόνων αγροτών, των αχανών αυτοκινητόδρομων και της χαλαρής δημοκρατίας, θα επηρεάσει την αραιή χωρική δομή της Βορείου Αμερικής. Η *Ακτινωτή Πόλη* του αρχιτέκτονα Λε Κορμπυζιέ, πόλις ουρανοξυστών, υπερσύγχρονων δικτύων μεταφορών και μεγάλων επιφανειών πρασίνου, που αναδεικνύει προφητικά τον πολιτικό ρόλο της τεχνοκρατικής ελίτ, θα βρει εν μέρει πραγμάτωση στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη προαστίων των ευρωπαϊκών πόλεων, με μεγάλα συγκροτήματα εργατικών κατοικιών, κατά την μεταπολεμική ανοικοδόμηση.

2.3. Τεχνοεπιστήμη

Ουτοπία και πραγματικότητα, ρασιοναλισμός και όνειρο, τεχνική και θεωρία, η πολεοδομία εξελίσσεται σε τεχνοεπιστήμη,⁹ μία διεπιστημονική προσέγγιση του αστικού φαινομένου εν είδει βασικής (ερμηνεία) και εφαρμοσμένης (παρέμβαση) έρευνας, που συμπεριλαμβάνει και προσεγγίσεις που αφήνουν ανοιχτό το πεδίο και στην καλλιτεχνική φαντασία.

Μετά το αρχικό βάπτισμα του επιστημονικού της αντικείμενου με αφετηρία τις δύο συγκοινωνούσες της συνιστώσες (τεχνοκρατία και ουτοπία), το πεδίο του προβληματισμού που εντάσσεται στην πολεοδομία θα διευρυνθεί περαιτέρω για να περιλάβει ακόμη περισσότερες προσεγγίσεις.

Για παράδειγμα, στην πολεοδομία θα ενταχθεί το πεδίο της αστικής κοινωνιολογίας: αρχής γενομένης από τη λεγόμενη Σχολή του Σικάγο,¹⁰ η οποία θα δραστηριοποιηθεί τις δεκαετίες του 1920 και του 1930 και θα συνεισφέρει τόσο στο πεδίο του νεότευκτου προβληματισμού αναφορικά με το μοτίβο ανάπτυξης και εξέλιξης των δυτικών πόλεων όσο και με πρωτοποριακές για την εποχή τους μελέτες των αστικών φυλών και εθνών που θα κατακλύζουν τα γκέτο της εν λόγω πόλης. Στην πολεοδομία θα ενταχθεί και η φιλοσοφική σκέψη του Ανρί Λεφέβρ,¹¹ που στα τέλη της ταραγμένης δεκαετίας του 1960 θα ανοίξει έναν φιλοσοφικό διάλογο πάνω στα ζητήματα της πόλης, υπηρετώντας μια κατεξοχήν φιλοσοφία του χώρου, που θα τη χαρακτηρίζει η ελευθεριότητα του γαλλικού πνεύματος.

Στην πολεοδομία θα συνδράμει αποφασιστικά και ο Πιερ Ανρί Σομπάρντ ντε Λω,¹² ο οποίος θα εκπονήσει τις πρώτες

⁵ Βλ. Hall (ό.π.), σελ. 706-745.

⁶ Για τους αναφερθέντες τίτλους, βλ. βιβλιογραφία.

⁷ Για την Κηπούπολη του Χάουαρντ, την Broadacre City του Ράιτ και την Ακτινωτή Πόλη του Λε Κορμπυζιέ, βλ. Fishman, Robert, 1982.

⁸ Βλ. σχετικά Κακουλά, Κική, 1990.

⁹ Βλ. Bachelard, Gaston, 1953.

¹⁰ Βλ. Burgess, Ernest W., Halbwachs, Maurice (et. al.), 2004.

¹¹ Βλ. Lefebvre, Henri, 2007.

¹² Βλ. π.χ. την αυτοβιογραφία του, Lauwe, Paul-Henry Chombart de, 1996.

μεταπολεμικές δεκαετίες πρωτοποριακές κοινωνιολογικού τύπου ποιοτικές έρευνες που θα εξερευνήσουν το παρθένο πεδίο της αστικής γεωγραφίας και ανθρωπολογίας. Η αστική γεωγραφία θα προσεγγιστεί παράλληλα και με στιβαρά ποσοτικά κριτήρια. Η μαρξική και μεταμαρξιστική σκέψη θα γεννήσει πλήθος μελετών και ερευνών που θα επιδιώκουν να επαληθεύουν κάθε φορά τη θεωρία ότι ο οικονομικός διαχωρισμός του χώρου θα προηγείται του κοινωνικού, είτε μιλάμε για τη σχολή του γάλλου γεωγράφου Guy Burgel (γνωστού και στην Ελλάδα από την πρωτοποριακή και διαχρονική του έρευνα για την Αθήνα, που εκδόθηκε και στα ελληνικά στα μέσα του 1970 και εκπονήθηκε λίγα χρόνια πιο πριν),¹³ είτε για την ανάδυση των Αστικών Οικονομικών, την αγγλοσαξωνική προσέγγιση στην ανάλυση του σύγχρονου αστικού φαινομένου με υπόβαθρο την μαρξική θεωρία από τον Ντέιβιντ Χάρβεϊ, με σημείο εκκίνησης περί τις αρχές του 1970.¹⁴

Στην πολεοδομία θα ενταχθούν οι αρχές της «Νέας Πολεοδομίας» (new urbanism), που αναπτύσσεται από τις αρχές του 1980 στις ΗΠΑ,¹⁵ στο πλαίσιο μιας συντηρητικής επιστροφής στην μικρή κλίμακα της αμερικανικής κωμόπολης και των κοινωνικών της αξιών, εκ μέρους της αμερικανικής ελίτ. Το ίδιο και μετανεωτερικά ρεύματα σκέψης, όπως η νεωτερική έννοια «Μετάπολις», που εισήγαγε στα μέσα του 1990 ο γάλλος πολεοδόμος Φρανσουά Ασέρ,¹⁶ που οραματίζεται τις πόλεις ως κόμβους τηλεπικοινωνιακών δικτύων στα οποία η πληροφορία ανάγεται σε κύρια ανταλλακτική αξία.

Τέλος, στη σύγχρονη πολεοδομική συζήτηση κυριαρχεί σήμερα η έννοια βιώσιμη πόλη,¹⁷ η πόλη που θα λειτουργεί με δημοκρατικές συμμετοχικές δομές και πράσινες τεχνολογίες, όπως και η ατέρμονη συζήτηση για την επιθυμητή της μορφή και τις λειτουργίες της.¹⁸ Κομβικό σημείο σε αυτόν τον διάλογο αποτέλεσε η Local Agenda 21, κείμενο βοηθητικό και εστιασμένο στις δράσεις στο τοπικό επίπεδο της γενικότερης Agenda 21, της περιγραφής δηλαδή των απαραίτητων πολιτικών και κοινωνικών δράσεων για τη διάσωση του πλανήτη, που υιοθετήθηκε στην Παγκόσμια Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, που έγινε το 1992, στο Ρίο ντε Τζανέιρο, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.¹⁹

3. Η συνεισφορά του Κωνσταντίνου Δοξιάδη στην πολεοδομία

3.1. Το έργο του Κωνσταντίνου Δοξιάδη

Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης υπήρξε ένας διεθνούς φήμης πολεοδόμος, του οποίου το σημαντικότερο έργο εκπονήθηκε από τη δεκαετία του 1950 έως και τις αρχές του 1970.²⁰ Η

συνεισφορά του στην πολεοδομία υπήρξε πρακτική και θεωρητική.

Ως πρακτικό επίπεδο, εννοούμε το επίπεδο του σχεδιασμού: το γραφείο μελετών του είχε παγκόσμια δράση, με παραρτήματα στις πέντε ηπείρους και προγράμματα σε 40 χώρες. Ως πολεοδόμος της πράξης, προσέφερε υπηρεσίες πολεοδομικού σχεδιασμού ανά την υφήλιο, με ξακουστά έργα του π.χ. τον σχεδιασμό της πρωτεύουσας του Πακιστάν, Ισλαμαμπάντ, που αποτελεί έως σήμερα πρότυπο σχεδιασμού, το λιγότερο σε ό,τι αφορά τη γεωμετρία, την κατανομή των λειτουργιών, την κυκλοφοριακή ιεράρχηση. Τα έργα του (όπως θα αναλύσουμε και παρακάτω) εντάσσονταν στο ρεύμα της πρακτικής μεταπολεμικής πολεοδομίας της περιόδου, χαρακτηριζόμενα όμως από την ευκρίνεια και την απλότητα που προσδίδει η εφαρμογή ενός συστήματος.

Σε θεωρητικό επίπεδο, ο Δοξιάδης συνεισέφερε στην πολεοδομία με την προσέγγιση της Οικιστικής: η Οικιστική, ως διεπιστημονική προσέγγιση των ανθρώπινων οικισμών, αποτελεί μία ευφυή ιδέα και ένα (γνήσια εμπνευσμένο από την αριστοτελική λογική) σύστημα (υπό την έννοια της συστημικής προσέγγισης),²¹ που θα μπορούσε έως και σήμερα να αξιοποιηθεί για την κατάταξη, ιεράρχηση και σύνθεση των συχνά ετερόκλητων και αναπτυσσόμενων ανεξάρτητα πεδίων που εντάσσονται στην τεχνοεπιστήμη της πολεοδομίας. Η πολεοδομική σκέψη του Δοξιάδη μοιάζει βαθιά εδραιωμένη στον αριστοτελισμό. Σε πρακτικό επίπεδο, προτείνει την κατάταξη και ιεράρχηση των ανθρώπινων οικισμών από την μικρότερη μονάδα, τη γειτονιά 100-200 κατοίκων ως την Οικουμενόπολη, το ξακουστό «Παγκόσμιο Χωριό», που ο Δοξιάδης οραματίστηκε πρώιμα, σε θεωρητικό επίπεδο, και την αντίστοιχη κατάταξη και ιεράρχηση των επιστημών που έχουν κοινό σημείο τη μελέτη των ανθρώπινων οικισμών.

Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης υπήρξε ένας παγκοσμίου δράσης πολεοδόμος σε μια εποχή που δεν υπήρχαν τα σημερινά μέσα τηλεπικοινωνίας ούτε η παγκοσμιοποίηση, που ευνοούν την παγκόσμια διάχυση και δράση. Αν δρούσε σήμερα, θα είχε τη φήμη που απολαμβάνουν διεθνώς καταξιωμένοι αρχιτέκτονες, όπως ο Μπέρναρντ Τσούμι ή ο Ρεμ Κούλχαας, με παράλληλο ωστόσο θεωρητικό και επιστημονικό έργο ενός αναγνωρισμένου πρωτοπόρου ερευνητή στο πεδίο του.

3.2. Ο συσχετισμός του έργου του Κωνσταντίνου Δοξιάδη με την ιστορία της πολεοδομίας

Ο Δοξιάδης έδρασε το διάστημα που μεσολαβούσαν στην ιστορία της πολεοδομίας οι αρχές σχεδιασμού που έγιναν γνωστές από το κείμενο γνωστό ως «Χάρτα των Αθηνών».²² Κατά την

¹³ Βλ. Burgel, Guy, 1976.

¹⁴ Βλ. π.χ. το κλασικό του έργο Harvey, David, 1973.

¹⁵ Βλ. π.χ. Katz, Peter, 1993.

¹⁶ Βλ. Ascher, François, 1995.

¹⁷ Για τη βιώσιμη πόλη, βλ. π.χ. Houghton, Graham, Hunter, Colin, 2003.

¹⁸ Βλ. π.χ. Newman, Peter, Kenworthy, Jeffrey, 1999.

¹⁹ Βλ. Organisation des Nations unies, 1992.

²⁰ Για το έργο του Κ. Δοξιάδη, βλ. Doxiadis, Konstantinos, 1968, Δοξιάδης, Κωνσταντίνος, 2006 και Καζάκη, Γιώτα (επιμέλεια), 2009.

²¹ Βλ. Bertalanffy, Ludwig Von, 1968.

²² Βλ. Le Corbusier, 1987.

μεταπολεμική ανοικοδόμηση, οι πολεοδόμοι τις εφάρμοσαν με αποτέλεσμα το χτίσιμο των μεγάλων συγκροτημάτων κατοικιών στα προάστια (αυτό που στην Ελλάδα λέμε «εργατικά»), τον πλήρη διαχωρισμό της κυκλοφορίας πεζών και μηχανοκίνητων μέσων, την απαγόρευση της διαμπερούς κυκλοφορίας από τις γειτονίες μέσω του σχεδιασμού κυψελών (αδιέξοδων οικιστικών συγκροτημάτων που λειτουργούν ως κυκλοφοριακό φράγμα), τον σχεδιασμό ανοικτών χώρων πρασίνου σε περιοχές αραιοχωροθετημένων υψηλών κτιρίων, κ.λπ. Αυτές οι αρχές σχεδιασμού εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο προσεγγίσεων από πάνω προς τα κάτω, από πολεοδόμους «ειδήμονες». Πρόκειται ουσιαστικά για τις αρχές του Μοντέρνου Κινήματος της αρχιτεκτονικής, που ήταν σε ισχύ περίπου ως τα μέσα του 1970, οπότε και τέθηκαν σε αμφισβήτηση, με αποτέλεσμα να εγκατασταθεί η περίοδος του μεταμοντερνισμού, εν αρχήν στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομία.

Η ανατίναξη των τριάντα τριών κτιρίων του συγκροτήματος Pruitt-Igoe στις ΗΠΑ το 1972,²³ ενός συγκροτήματος που είχε χτιστεί το 1954 για να λύσει κοινωνικά προβλήματα των φτωχών αλλά κατέληξε να προκαλέσει καινούργια, να γίνει εστία «κοινωνικής ρύπανσης» και εγκληματικότητας, αποτέλεσε, τουλάχιστον για τους πολεοδόμους, ένα θλιβερό ορόσημο: η πολεοδομία ως επιστήμη του ρεφορμισμού και ως τεχνοεπιστήμη είχε αποτύχει γιατί δεν κατάφερε να κάνει τους ανθρώπους ευτυχισμένους στα κτίρια και τις πόλεις που σχεδίαζε.

Ο Δοξιάδης είχε ήδη ολοκληρώσει το έργο του όταν συνέβαιναν αυτές οι αλλαγές. Είχε συνδράμει στη «μεγάλη πολεοδομία» του «αρχιτέκτονα βασιλιά» που οραματιζόταν και ευαγγελιζόταν ο Λε Κορμπυζιέ. Ωστόσο, ο τρόπος σκέψης του ήταν ευρύτερος του ελβετού αυτοδίδακτου αρχιτέκτονα. Ενώ ο Λε Κορμπυζιέ σχεδίαζε και αγόρευε με καλλιτεχνική ελευθεριότητα που του είχαν προσδώσει οι μεσοπολεμικές παρισινές του συναναστροφές, ο Δοξιάδης μιλούσε με σύστημα και λογική. Η επιστήμη της Οικιστικής, η δική του συνεισφορά δεν αποτελούσε ένα αυθαίρετο καλλιτεχνικού τύπου δογματικό όραμα, όπως οι εκκεντρικές θεωρίες του Λε Κορμπυζιέ, αλλά ένα στιβαρό και ανοικτό επιστημονικό πεδίο: ως τέτοιο, θα ήταν ικανό (εφόσον είχε δηλαδή και την αντίξια συνέχεια) να απορροφήσει και την εξέλιξη της πολεοδομίας.

3.3. Μια απόπειρα αποτίμησης του έργου του Κωνσταντίνου Δοξιάδη

Σήμερα, η πολεοδομία έχει ξεπεράσει τις αρχές του μοντέρνου κινήματος. Κυριαρχούν ιδέες που έχουν σχέση με την επιστροφή στην μικρή κλίμακα, την αφετηριακή «κυψέλη» του Δοξιάδη. Ο σχεδιασμός πιστεύεται πως πρέπει να γίνει συμμετοχικός. Για να πετύχει, πρέπει να επιφέρει αλλαγές στις συνήθειες

των κατοίκων, να ενστερνιστούν λιγότερο ενεργοβόρες και καταναλωτικές συνήθειες. Το ποδήλατο ως μεταφορικό μέσο,²⁴ η ανακύκλωση των απορριμμάτων, οι αστικοί λαχανόκηποι, είναι μερικές από τις ιδέες που συζητούνται, και που θα πρέπει να εφαρμοστούν σε γειτονίες με υποδομές βιώσιμες που θα μπορούν να τις φιλοξενήσουν.²⁵ Οι επιστήμονες και τεχνοκράτες ωστόσο, συνειδητοποιούν σήμερα πως αυτές οι αλλαγές δεν μπορούν να επιβληθούν. Θα πρέπει οι κάτοικοι να εμπλακούν στον σχεδιασμό, να συνειδητοποιήσουν πως πρέπει να αλλάξουν συμπεριφορές, να αποκτήσουν πολιτική συνείδηση. Πρέπει δηλαδή να αρχίσουν να δρουν «glocally», να συνειδητοποιήσουν ότι η γειτονιά τους αποτελεί μέρος της «Οικουμένουπολης», για να χρησιμοποιήσουμε όρους Δοξιάδη, και να νοιαστούν γι' αυτήν. Η σκέψη του Δοξιάδη παραμένει επίκαιρη, διότι εμπεριέχει εν σπέρματι τη μετεξέλιξη της στην παγκόσμια οικολογική πολεοδομία του μέλλοντος, και αναμένει να την υποδεχτεί.

4. Παραγνώριση;

Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης είναι «παραγνωρισμένος» στην Ελλάδα, όπως διατυπώνει εύστοχα ο Δημοσθένης Αγραφιώτης στο ομότιτλο βιβλίο του γι' αυτόν, στο οποίο εξετάζει διεξοδικά τη σκέψη και το έργο του έλληνα πολεοδόμου, υπό το πρίσμα μιας τολμηρής διεπιστημονικής προσέγγισης, που εντάσσεται στο κλίμα της σύγχρονης συζήτησης, της βασισμένης στον συσχετισμό της εξέλιξης της δυτικής κοινωνίας με την επιστήμη και την τεχνολογία.²⁶

Ίσως πράγματι, ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης να μην συζητιέται όσο θα του άρμοζε στους πνευματικούς κύκλους και στην επιστημονική κοινότητα των πολεοδόμων στη χώρα μας. Το κυριότερο: μια άλλη χώρα δεν θα είχε αφήσει τη μνήμη και το έργο του να αργοσβήνει, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα.

Μήπως υπάρχουν λόγοι ιδεολογικοί; Μήπως ευθύνεται το γεγονός ότι ο Δοξιάδης συνεργάστηκε με το δικτατορικό καθεστώς της χώρας;

Στην περίπτωση αυτή, δεν θα έπρεπε πλέον να έχει παραγραφεί το γεγονός ύστερα από τόσα χρόνια; Ο Λε Κορμπυζιέ αντίστοιχα, αποπειράθηκε να συνεργαστεί με τη φιλοναζιστική κυβέρνηση του Βισύ για να προωθήσει αντίστοιχα τα πολεοδομικά του σχέδια, αλλά κανείς δεν του κρατάει κακία, ούτε αποτελεί ένα χαρακτηριστικό του που αμαυρώνει την καριέρα του. Κι αυτό διότι υπάρχουν άνθρωποι σήμερα που συνειδητοποιούν πως πρόκειται για δείγμα μιας πολιτικής στάσης πλανητικού εύρους που ξεπερνάει τα στεγανά της παραδοσιακής προσέγγισης αριστεράς και δεξιάς (τα εγγελιανά αντίβαρα της σημερινής ασφυκτικής κοινωνικής θέσμισης που ήδη τρίζουν) παρά για πράξη αήθη: έπρεπε δηλαδή ο σχεδιασμός της πόλης να παγώσει λόγω της δικτατορίας ή ο

²³ Βλ. Hall, Peter, σελ. 256-260 και σελ. 448-449.

²⁴ Βλ. Βλαστός, Θάνος, Βλαντής-Μπαρμπόπουλος, Νίκος, Μπλάκας, Δημήτρης, 1987.

²⁵ Βλ. π.χ. Βλαντής-Μπαρμπόπουλος Ν. 2002, όπου προσεγγίζεται η έννοια κυκλοφοριακή αντοχή μιας γειτονίας ως καθοδηγητήρα παράμετρος σχεδιασμού.

²⁶ Αγραφιώτης, Δημοσθένης, 2010.

Δοξιάδης να αρνηθεί την ευκαιρία να προωθήσει τις χωρικές αλλαγές που οραματιζόταν για την Ελλάδα και την Αθήνα;

Δεν νομίζω εν τέλει πως είναι αυτός ο λόγος που διστάζουν αρκετοί να μιλήσουνε γι' αυτόν, να αναγνωρίσουν την αξία του, και που δεν τιμήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες όσο του άξιζε, δεν υπήρξε ουδεμία επίσημη θεσμική πρωτοβουλία η Οικιστική να παραμείνει παγκόσμια. Μάλλον η παραγνώριση του Δοξιάδη έγκειται στο γεγονός ότι ανήκε σε αυτήν την κατηγορία των Ελλήνων που είχανε το υπόβαθρο να ξεπεράσουν τα ασφυκτικά όρια του ελληνικού κράτους χάρη στο γνήσιο ελληνικό τους πνεύμα (ο τρόπος σκέψης του είναι κατά τη γνώμη μου καθαρά αριστοτελικός) και να γίνουνε, με τους δικούς τους όρους, οικουμενικοί.

Κι αυτό, δυστυχώς, είναι κάτι που η ίδια η Ελλάδα δεν τους συγχωρεί.

Ευχαριστίες

Το κείμενο αυτό προέκυψε χάρη σε μία πνευματικά διεγερτική συζήτηση για τον Κωνσταντίνο Δοξιάδη που είχα με τον Δημοσθένη Αγραφιώτη, ένα σαββατιάτικο πρωινό σε μια απομακρυσμένη αγροικία στο Κλοάρ Καρνοέ της Βρετανής τον Μάρτη του 2013 και είναι εμπνευσμένο από το βιβλίο του *Παρασπινώριση 4 δοκίμια για τον Κ.Α. Δοξιάδη* (Αθήνα: / *συνάψεις* 2010), προσπαθώντας να εξερευνησει το σκεπτικό του μέσα από το εξειδικευμένο πεδίο της Πολεοδομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Asbury, Herbert. *Οι συμμορίες της Νέας Υόρκης*. Μετάφραση: Γιώργος Τζήμας. Αθήνα: εκδόσεις Μεταίχμιο, 2003.
- Ascher, François. *Metapolis ou l'avenir des villes*. Paris : Odile Jacob, 1995.
- Bachelard, Gaston. *Le matérialisme rationnel*. Paris : P.U.F., 1953.
- Bardet, Gaston. *L'urbanisme*. Paris : P.U.F. « que sais-je ? », 1967.
- Bellamy, Edward. *Looking backwards*. New York: Dover publications, 1996.
- Bertalanffy, Ludvig Von. *General System theory: Foundations, Development, Applications*. New York: George Braziller, 1968, revised edition 1976.
- Burgess, Ernest W., Halbwachs, Maurice (et. al.). *L'école de Chicago: Naissance de l'écologie urbaine*. Traduction: Yves Grafmeyer, Isaac Joseph. Paris: Flammarion, 2004.
- Doxiadis, Konstantinos. *Ekistics: An introduction to the science of human settlements*. Oxford: Oxford University Press, 1968.
- Fishman, Robert. *Urban Utopias in the Twentieth Century: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright and Le Corbusier*. Boston (M.A.): MIT Press, 1982.
- Hall, Peter. *Cities in Civilization*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1998.
- Hall, Peter. *Cities of Tomorrow: an intellectual history of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Oxford: Blackwell publishing, 2002.
- Harvey, David. *Social justice and the city. Geographies of Justice and Social Transformation Theories* (1973). Revised edition: Georgia, University of Georgia Press, 2010.
- Haughton, Graham. Hunter, Colin. *Sustainable cities*. Oxon: Routledge, 2003.
- Katz, Peter. *The New Urbanism. Towards an Architecture of Community*. New York: McGraw-Hill Professional, 1993.
- Lauwe, Paul-Henry Chombart de. *Un anthropologue dans le siècle*. Paris: éditions Descartes et Cie, 1996.
- Newman, Peter. Kenworthy, Jeffrey. *Sustainability and Cities. Overcoming Automobile Dependence*. Washington: Island Press, 1999.
- Organisation des Nations unies. *Agenda 21*. Rio de Janeiro: Conférence des Nations unies sur l'environnement et le développement, 1992.

ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

- Αγραφιώτης, Δημοσθένης. *Παρασπινώριση 4 δοκίμια για τον Κ.Α. Δοξιάδη*. Αθήνα: / *συνάψεις* 2010.
- Brecht, Bertolt. *Το μυθιστόρημα της Πεντάρας*. Μετάφραση: Διονύσης Διβάρης. Αθήνα: Πάπυρος εκδοτικός οργανισμός, 1995.
- Burgel, Guy. *Αθήνα: η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*. Μετάφραση: Πέτρος Ρυλμόν. Αθήνα: εκδόσεις Εξάντας, 1976.
- Dickens, Charles. *Όλιβερ Τουίστ ή τα παιδικά χρόνια ενός ορφανού*. Μετάφραση: Φωτεινή Μεγαλοπούδη. Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη, 2008.
- Evans, Stewart P., Skinner, Keith. *Τζακ ο αντεροβγάλτης. Γράμματα από την Κόλαση*. Μετάφραση: Σπύρος Τσούγκος. Επιμέλεια σειράς: Χάρης Βλαβιανός. Αθήνα: εκδόσεις Νεφέλη, 2007.
- Βλαστός, Θάνος, Βλαντής-Μπαρμπούπουλος, Νίκος, Μπλάκης, Δημήτρης. *Ποδήλατο. Οδηγός σχεδιασμού και αξιολόγησης δικτύων*. Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2007.
- Βλαντής, Νίκος, Μπαλτάς Παύλος. *Επόμενη στάση: χαμένες λεωφόροι. Μια περιδιάβαση στην κοσμογονία της αμερικανικής και της ευρωπαϊκής μητροπόλης*. Αθήνα: εκδόσεις Futura, 2004.
- Βλαντής, Μπαρμπούπουλος Νίκος. *Προς την βιώσιμη κινητικότητα στην ευρωπαϊκή πόλη. Κριτική θεώρηση πολιτικών και τεχνολογιών και προσέγγιση μεθοδολογίας σχεδιασμού*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, 2002.
- Δοξιάδης, Κωνσταντίνος. *Κείμενα, σχέδια, οικισμοί*. Επιμέλεια: Αλέξανδρος-Ανδρέας Κύρτσας. Αθήνα: εκδόσεις Ίκαρος, 2006.
- Καζάκη, Γιώτα (επιμέλεια). *Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και το έργο του*. Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2009.
- Καυκούλα, Κική. *Η ιδέα της κηπούπολης στην Ελληνική Πολεοδομία του Μεσοπολέμου*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 1990.
- Le Corbusier. *Η Χάρτα των Αθηνών*. Μετάφραση: Σταύρος Κουρεμένος. Αθήνα: εκδόσεις Ύψιλον, 1987.
- Lefebvre, Henri. *Δικαίωμα στην πόλη*. Μετάφραση: Παναγιώτης Τουρνικιώτης. Αθήνα: εκδόσεις Κουκκίδα, 2007.
- More, Thomas. *Ουτοπία*. Μετάφραση: Γιώργος Καραγιάννης. Αθήνα: εκδόσεις Κάλβος, 1984.
- Morris, William. *Νέα από το πουθενά*. Μετάφραση: Νίκος Αλεξανδρου. Αθήνα: εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, 1989.
- Πλάτωνος. *Πολιτεία*. Μετάφραση: Ν.Μ. Σκουτερόπουλος. Αθήνα: εκδόσεις Πόλις, 2002.

ΣΥΝΑΨΙΣ

Για την Πολλαπλή Σκλήρυνση

- Η βραχεία ιστορία μιας μακράς νόσου
- Ψυχικές διαταραχές στην ΠΣ
- Σχέση άγχους & γεγονότων ζωής με τις ώσεις της ΠΣ
- Κάπνισμα & ΠΣ

Οικονομική δυσπραγία & απασχόληση
ατόμων με ψυχικά προβλήματα κατά την ύφεση
[Μελέτη σε 27 ευρωπαϊκές χώρες]

Όψεις της χορευτικής ενόρμησης

Ο Κ. Δοξιάδης και η ιστορία της πολεοδομίας

Η εθνοψυχιατρική πρόκληση στη σύγχρονη ψυχιατρική

Ειδικός Φάκελος: κλασικά κείμενα ψυχοπαθολογίας
[Paul Guiraud, Henri Ey]

ISSN 1790-441230

9 771790 441304 >

περιεχόμενα

ΙΟΥΛ ΑΥΓ ΣΕΠ

διαγνώσεις / πολλαπλή σκλήρυνση

06 Πολλαπλή σκλήρυνση:
βραχεία ιστορία μιας μακράς νόσου
*Αντιγόνη Γκουλιόβα,
Γιώργος Γεωργιάδης*

12 Ψυχικές διαταραχές στη
πολλαπλή σκλήρυνση
Απόστολος Ιακωβίδης

17 Η σχέση του άγχους και
των γεγονότων της ζωής με την
εμφάνιση ύσεων στη σκλήρυνση
κατά πλάκας
*Κώστας Πόταγας, Χαράλαμπος
Μητσώνης*

20 Κάπνισμα και πολλαπλή σκλήρυνση.
Μια σύγχρονη μετα-ανάλυση
*Adam E. Handel AE, Alexander J,
Williamson AJ, Disanto G,
Dobson R, Giovannoni G,
Ramagopalan SV.*

επικαιρότητα

26 Οι επιπτώσεις της ύφεσης
στην ψυχική υγεία:
Οικονομική δυσπραγία και
απασχόληση ατόμων με
προβλήματα ψυχικής υγείας
σε 27 ευρωπαϊκές χώρες
*Evans-Lacko S, Knapp M,
McCrone P, Thornicroft G,
Mojtabai R.*

προεκτάσεις

32 Ο χορευτής.
Όψεις της χορευτικής ενόρμησης
Δανιέλλα Αγγελή

37 Επ-αναγνώριση:
Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και η
ιστορία της Πολεοδομίας
Νίκος Βλαντής

επιχειρήματα

42 Διαπολιτισμική ψυχιατρική στην
κοινότητα: Η εθνοψυχιατρική ως
πρόκληση στη σύγχρονη ψυχιατρική
Στέργιος Καπρίνης

ΕΙΔΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

Ψυχοπαθολογία /3

υπεύθυνος: Γ. Δημητριάδης

48 Εισαγωγή *Γιώργος Δημητριάδης*

50 Αθυμορμία και «υπο-φλοιώδης
ψυχισμός». Κριτική αναφορά στο
έργο του Paul Guiraud (1882-1974)
Γεράσιμος Στεφανάτος

55 Paul Guiraud : Ηβηφρένεια
Από το σύγγραμμά του *Psychiatrie
Générale*, 1950, σελ.491-504
Μετάφραση: Αμαλία Ατσαλάκη

58 Εισαγωγή στον οργανοδυναμισμό
του Henri Ey (1900-1977)
Γιώργος Δημητριάδης

62 Henri Ey:
Αρχές μιας οργανοδυναμικής
αντίληψης της ψυχιατρικής
Από τις *Études Psychiatriques*,
Volume 1, No 7, σελ.157-186
Μετάφραση: Γιώργος Δημητριάδης

αναγνώσματα

66 Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Πέτρας
Ολύμπου. Το κλείσιμο των Τμημάτων
Μακράς Ψυχιατρικής Νοσηλείας και
ο μετασχηματισμός του σε ένα Δίκτυο
Κοινοτικών Ψυχιατρικών Υπηρεσιών
Δ. Ν. Πλουμπιδής

67 Leston Heavens:
Ένας τόπος ασφαλής.
Προετοιμάζοντας το έδαφος
της ψυχοθεραπείας
Δ. Ν. Πλουμπιδής

68 Γιάννης Βαϊτσαράς:
Ακούω όπως αγαπάω –
Ψυχαναλυτικές ιστορίες
καθημερινότητας
«Ταξίδι γύρω από ένα ντιβάνι»
Θανάσης Καράβατος

Erratum

Στα περιεχόμενα του τεύχους 29 το όνομα της
κυρίας Ευανθίας Κοντασή αποδόθηκε δυστυχώς
λανθασμένα ως Ε. Κονταξάκη, ενώ στο κείμενό
της (σελ. 25) αναγραφόταν ορθώς. Ζητούμε
συγγνώμη για τη μικρή αυτή αβλεψία.

Ευχαριστούμε την εταιρεία Lundbeck που χρόνια τώρα συμβάλλει στην προσπάθειά μας,
καθώς και τις εταιρείες Genesis και Pharmathen για την προσφορά τους